

Alla ska ha lika tillgång till rättvisa

Rapport inför valet 2022

Rapporter inför valet 2022

Skolan ska fungera för alla elever

Luckor i lagen

Jämlik vård för alla

Alla ska ha lika tillgång till rättvisa

Hur kan alla få plats i arbetslivet?

Textredaktör: Tor Gustafsson,

Monica Klasén McGrath

Grafisk formgivning: Anna Fridh

ISBN: 978-91-88677-24-2

© Funktionsrätt Sverige

Innehåll

Innehåll	3
Funktionsrätt Sverige vill:	5
Rättshjälpssystemet behöver utredas	8
Säkerställ ett effektivt skydd mot diskriminering	11
Valet 2022 handlar om jämlik hälsa	15
Referenser	20

Funktionsrätt Sverige vill:

- Att en **statlig utredning** tillsätts för att förbättra tillgången till rättshjälp för den enskilde.
- Att det införs **kostnadsfri rättshjälp** i förvaltningsrättsliga tvister.
- Att det säkerställs att **skyddet mot diskriminering** är effektivt, med verksamma rättsmedel.
- Att den **bristande tillgängligheten i rättslokaler** åtgärdas – både för allmänhet och anställda.
- Att budgetmedel tillsätts för att **höja kompetensen om mänskliga rättigheter** och **funktionsrätt** inom hela rättsväsendet.

Alla ska ha tillgång till rättvisa. Men så ser det inte ut idag. Personer med funktionsnedsättning har inte tillgång till rättssystemet på lika villkor som andra och därmed inte lika möjligheter till en rättvis rättegång. Att alla har tillgång till rättvisa på lika villkor är också en förutsättning för jämlik hälsa, eftersom det berör våra grundläggande livsvillkor.

Funktionsrätt Sverige anser att reglerna om tillgång till rättssystemet – inklusive rättshjälp, rättsskydd och rättsmedel – behöver stärkas för att göra det möjligt för enskilda att effektivt kräva sin rätt i domstolar. När vi tillsammans med det samlade civilsamhället gjorde en uppföljningsrapport 2020 om arbetet med att genomföra Funktionsrättskonventionen i Sverige, noterades inga genomförda åtgärder för att möta de generella bristerna för enskildas tillgång till rättvisa. ¹

Möjligheten att få rättshjälp när du överklagar beslut från exempelvis Försäkringskassan är försvinnande små. Det är också i praktiken svårt för enskilda som diskriminerats att kräva ersättning via domstol. ²

Foto: Michael Erhardsson/Mostphotos

Rättshjälpssystemet behöver utredas

Vi vill att det tillsätts en statlig utredning för att förbättra tillgången till rättshjälp för den enskilde.

Personer med funktionsnedsättning har rätt att på lika villkor som andra kunna föra sin talan själv och på andra sätt uppträda i rättssystemet.

Förvaltningsrätten kan bevilja rättshjälp om det finns särskilda skäl med hänsyn till personliga förhållanden eller målets speciella beskaffenhet. I realiteten är bedömningen av om det finns ett behov av rättshjälp mycket restriktiv. Det innebär att de flesta ansökningar om rättshjälp får avslag.

Rättsfall som hamnar i Förvaltningsdomstolen täcks oftast inte heller av det rättsskydd som finns i hemförsäkringarna.

Att inte kunna få rättshjälp innebär att du oftast står helt ensam mot en resursstark myndighet

som motpart när du överklagar ett beslut till Förvaltningsrätten. Negativa beslut om stödinsatser eller ersättningar inom socialförsäkringen har ofta en avgörande betydelse för människors livsvillkor.

Ojämlighet inför lagen

Det här skapar en grundläggande ojämlikhet inför lagen.³ Personer med funktionsnedsättning erbjuds inte tillgång till det stöd de kan behöva för att utöva sin rättskapacitet.

Balansen kan förbättras om det blir möjligt för fler att anlita en advokat eller annan juridiskt kunnig person som rättsligt biträde. Hur ett sådant system ska se ut behöver utredas, men vi behöver ha ett rättshjälpssystem som ligger närmare i linje med de ursprungliga intentionerna för rättshjälpsreformen på 1970-talet: Att ingen ska hindras att ta tillvara sina rättigheter av ekonomiska skäl.⁴ Idag är rätten till rättshjälp alltför begränsad.

I en dom som publicerades den 4 mars 2022 hänvisar Högsta Förvaltningsdomstolen frågan om ersättning för rättegångskostnader till lagstiftaren. Högsta Förvaltningsdomstolen menar att ifall det ska vara möjligt för förvaltningsdomstolarna att tillerkänna ersättning för rättegångskostnader ”väcks både principiella och praktiska frågor som kräver överväganden som det ankommer på lagstiftaren att göra.”⁹

Funktionsrätt Sverige vill att en statlig utredning tillsätts för att förbättra tillgången till rättshjälp för den enskilde. Vi vill också att det införs kostnadsfri rättshjälp i förvaltningsrättsliga tvister.

Säkerställ ett effektivt skydd mot diskriminering

Säkerställ att skyddet mot diskriminering är effektivt, med verk samma rättsmedel, så att enskilda som diskriminerats kan utkräva sina rättigheter.

FN har riktat kritik mot Sverige för brister i det rättsliga skyddet mot kränkningar av mänskliga rättigheter och diskriminering.

Idag saknas tillräckliga rättsmedel för att enskilda som diskriminerats ska kunna kräva ersättning eller att åtgärder genomförs som ser till att diskrimineringen upphör.⁵

Det är ofta för dyrt för den enskilde att driva sitt fall till domstol.

I förvaltningsdomstolen saknas i praktiken möjlighet att få rättshjälp. Höga kostnader gör det även svårt att driva ett diskrimineringsfall i en allmän domstol. Det är kostnader som de flesta inte har möjlighet att bära och som har en avskräckande effekt.

Den ansvariga myndigheten Diskrimineringsombudsmannen, DO, har endast utrett ett fåtal av de anmälningar som inkommit under de senaste åren.

2020 anmäldes 2 882 fall till Diskrimineringsombudsmannen varav 916 rörde funktionsnedsättning.⁶ Året därpå, 2021, avgjordes endast tre fall i domstol som DO drivit med funktionsnedsättning som grund.

Nu vill DO rikta om verksamheten och har deklarerat att de kommer att driva flera fall i domstol framöver.⁷ Det är glädjande och vi hoppas att fler kan få hjälp via DO framöver. När anmälningar sällan leder till en bedömning eller ersättning för diskriminering blir resultatet att allmänheten tappar förtroendet för möjligheten att få upprättelse. Risken är att många avstår från att anmäla diskriminering.

Rättslokalerna ska vara tillgängliga för alla

**Vi vill att den bristande tillgängligheten i rättslokaler åtgärdas
– både för allmänhet och anställda.**

Det ska vara möjligt för alla, oavsett funktionsförmåga, att både arbeta på en myndighet och att besöka den. Uppföljningar som årligen gjorts av Myndigheten för delaktighet har visat stora brister i domstolarnas tillgänglighet. 2016 var det bara en av fem domstolar som avsatt medel för att förbättra den generella tillgängligheten.⁸

Fysisk otillgänglighet försämrar tillgången till rättslokaler för personer med funktionsnedsättning, men det utestänger dessutom människor från att arbeta inom rättssystemet. Funktionsrätt Sverige vill därför att Domstolsverket får i uppdrag att systematiskt åtgärda brister i tillgäng-

lighet till lokaler och kommunikation för såväl allmänhet som anställda inom rättsväsendet.

För att leva upp till mänskliga rättigheter behöver också domstolspersonal – och alla andra yrkesgrupper som jobbar inom rättssystemet – utbildas i rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Funktionsrätt Sverige vill att den bristande tillgängligheten i rättslokaler åtgärdas – både för allmänhet och anställda.

Vi vill också att budgetmedel tillsätts för att höja kompetensen om mänskliga rättigheter och funktionsrätt inom hela rättsväsendet.

Valet 2022 handlar om jämlik hälsa

Nästan var fjärde person har någon form av funktionsnedsättning. Halva befolkningen har minst en kronisk sjukdom och en fjärdedel har två eller fler. Folkhälsan är god i samhället som helhet, men visste du att personer med funktionsnedsättning har sämre livsvillkor, sämre levnadsvanor och sämre hälsa än andra i samhället?

Jämlik hälsa omfattar hela livet

I juni 2018 beslutade riksdagen om ett övergripande nationellt folkhälsopolitiskt mål. Målet är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god och jämlik hälsa i hela befolkningen och att sluta de påverkbara hälsoklyftorna inom en generation.

Arbetet för jämlik hälsa måste omfatta hela livet. Det handlar om att skapa en skola som fungerar för alla och att skapa ett arbetsliv som är hållbart och inkluderande.

Den som har goda livsvillkor – som tillgång till trygghet och rättvisa, adekvat skola och utbildning, en meningsfull fritid, trygg ekonomi och en plats på arbetsmarknaden – kommer med större sannolikhet att ha möjlighet till goda levnadsvanor och en bättre hälsa.

Då behöver vi först kartlägga hur ojämlikheten ser ut idag, men tyvärr saknas relevant statistik över livssituationen för personer med funktionsnedsättning.

Samtliga faktorer som påverkar hälsan är också centrala i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, som gäller i Sverige sedan 2009. Så länge rättigheterna inte efterföljs kommer inte heller hälsan i landet att vara jämlik, det hänger ihop.

Vi har lösningarna!

Funktionsrätt Sverige driver frågor som har betydelse för livsvillkor, levnadsvanor och hälsa. Vi har tillsammans med våra 50 medlemsförbund den samlade erfarenheten och kunskapen.

Vi har dessutom förslag på konstruktiva lösningar och erbjuder vår kompetens för att bidra till en gynnsam utveckling på dessa områden. Läs mer i vår rapport Respekt för rättigheter ¹⁰, där civilsamhället har kartlagt hur Sverige lever upp till FN:s funktionsrättskonvention och där vi kommer med konstruktiva förslag till förändring för ett samhälle för alla.

Övergripande uppmaningar till politiken

Höj statsbidraget till funktionsrättsrörelsen

De senaste 15 åren har det skett en successiv urholkning av statsbidragen till funktionsrättsrörelsen. Det är helt nödvändigt att statsbidraget höjs om organisationer som representerar personer med funktionsnedsättning ska ha goda förutsättningar att verka självständigt.

Säkerställ aktiv involvering av personer med funktionsnedsättning

Organisationer som representerar personer med funktionsnedsättning ska vara aktivt involverade i alla beslut som berör dem – och i övervakning av Funktionsrättskonventionen.

Arbeta för en förbättrad nationell statistik

Den statistik som samlas in på nationell nivå behöver förbättras väsentligt för att det ska vara möjligt att följa upp situationen för personer med funktionsnedsättning över hela landet. Det gäller exempelvis stödet och närvaro i skolan eller risken att utsättas för våld och övergrepp.

Öka kunskapen om universell utformning - på alla nivåer

Principen om universell utformning handlar om att redan från början utforma samhället så tillgängligt och inkluderande som möjligt. Sverige har ratificerat Funktionsrättskonventionen vilket innebär att universell utformning ska vara en vägledande princip för allt nytt som tas fram i samhälle.

Ta hänsyn till jämlikhet i alla budgetprocesser

Funktionsrätt Sverige stöder införandet av inkluderande budgetprocesser på nationell, regional och lokal nivå i syfte att minska ojämlikheten för hela befolkningen.

Säkerställ ett funktionsrättsperspektiv i statliga utredningar

Funktionsrätt Sverige vill att kommittéförordningen ändras så att statliga utredningar alltid gör konsekvensanalyser utifrån ett funktionsrättsperspektiv.

Referenser

- 1 Rapporten Respekt för rättigheter, ett år senare,
<https://bit.ly/3jGHBYp>
- 2 Se Diskrimineringsombudsmannens årsredovisning 2021 för förhållandet mellan antal anmälningar och antal domar,
<https://www.do.se/om-do/vad-gor-do/arsredovisning-ar-fran-do>
- 3 Advokaten, tidskrift för Sveriges advokatsamfund,
<https://bit.ly/3jDGEA3>
- 4 Sebastian Wejedal, 2017, Rätten till biträde, s 71,
<https://bit.ly/3KJI0VS>
- 5 Behovet av verksamma rättsmedel har formulerats som en rekommendation till regeringen av det samlade civilsamhället. Läs rapporten Respekt för rättigheter! (2019),
<https://respektforrattigheter.se/>
- 6 Källa: EU Country report non-discrimination 2021, Paul Lappalainen
- 7 Diskrimineringsombudsmannens webbplats,
<https://bit.ly/3rpALe8>
- 8 Myndigheten ör delaktighets webbplats,
<https://www.mfd.se/vart-uppdrag/publikationer/rap->

<port/sa-tillganglig-ar-staten-2016/>

9 Beslut i mål om byte av efternamn; fråga om ersättning för rättegångskostnader - Högsta förvaltningsdomstolen,

<https://bit.ly/37LDasv>

10 Respekt för rättigheter,

<https://respektforrattigheter.se/>

Valet 2022 handlar om
jämlik hälsa

**Funktionsrätt
Sverige**

